

АНАЛИЗА БИЛАНСА

Додатак „Народном Благостању“

ГОДИНА II

БЕОГРАД, 11. ОКТОБАР 1930.

БРОЈ 41

Садржај:

Fabrika sapuna „Merima“ a. d. — Kruševac
Industrija gvožđa d. d. — Zenica
Oblasna štedionica — Maribor
Gradska štedionica — Split
Bačko-potiska kreditna banka d. d. — Stari Bečej

FABRIKA SAPUNA „MERIMA“ A. D. KRUŠEVAC.

U našoj domaćoj hemijskoj industriji igra industrija sapuna jednu veoma važnu ulogu. Njezin je razvoj po našu prirodu još toliko interesantniji, pošto je imao među ostalim tu veliku zadaću, da nas oslobodi inostranih uvoza. Ova je zadaća i u punoj meri uspela, zahvaljujući u mnogome baš reorganizaciji fabrike sapuna „Merima“ a. d. u Kruševcu.

Industrija sapuna je zastupljena kod nas sa preko sto manjih i srednjih preduzeća; tome treba još i dodati, da se prostiji sapun kod nas mnogo izrađuje i po kućama i seoskim gazdinstvima za lične upotrebe, a izrađuju ga i mesari i klanice radi iskorišćavanja otpadaka (kostiju, loja i t. d.). Ali postoje kod nas osim toga još i fabrike, sa najmodernijim uređenjem, koje proizvode osim običnijih sapuna i fine toaletne sapune, parfimerije i kosmetičke artikle, koji niučem ne zaostaju za inostranim proizvodima. To su uglavnome tri fabrike naime: „Zlatorog“ u Mariboru, koja snabdeva Slovenačku, u Osijeku „Šiht“ za Hrvatsku a u Kruševcu se nalazi fabrika „Merima“ koja sa svojom robom već punih 91 godinu snabdeva Srbiju.

Kako je fabrika sapuna „Merima“ u Kruševcu kao akcionarsko društvo osnovana tek u 1927. godini, ona je od svih gore pomenutih najmlađa, ali zbog toga i najmodernija; osim toga ima i najveću glavniciu. Ovom prilikom moramo napomenuti, da je „Merima“ najmlađa fabrika jedino po svojoj formi akcionarskog preduzeća, a inače ona je gotovo najstarija, ne samo u Srbiji, već i u čitavoj državi. Ovo novo akcionarsko preduzeće, osnovano 1927. godine, preuzelo je naime u toj godini fabriku sapuna „Merima“, Đurković, Ristić i Kompanija u Kruševcu, koja je kao takva bila osnovana još u 1839. godini. Ovo preuzimanje je došlo od izražaja i u glavnici: ona iznosi 10 miliona dinara, podeljeno na 100.000 akcija à 100 dinara nominalne vrednosti, od čega je u preduzeće uneseno 95.000 akcija kao apor prilikom pretvaranja u akcionarsko preduzeće. Tom je prilikom izvedena reorganizacija i modernizacija preduzeća.

Poznato je, da se naša domaća industrija sapuna ne može pohvaliti rezultatima u 1929. godini; ako to kod „Merime“ nije slučaj, onda leži zasluga za to pre svega u samoj upravi preduzeća, koja je umela, da na veoma vešt način plasira svoju robu; tome je u mnogom meri pripomogao i kvalitet „Meriminih“ proizvoda, za koje se zna, da su veoma dobri i solidni te da bez poteškoća odolevaju inostranoj konkurenciji, te ju čine nemogućnom. Očekivalo se, da će naročito trgovinski ugovor sa Francuskom imati nepovoljnog dejstva po razvitak naše industrije sapuna. Međutim do toga nije ni došlo, jer je uvoz francuske robe ostao skoro potpuno nepromenjen te u svojoj vrednosti ne premaša 4.7 miliona dinara. Pri tome ne smemo zaboraviti, da se je u toku prošle godine znatno povećao i konzum, naročito finije robe, i čitavo to povećanje je absorbirala domaća industrija, pre svega fabrika „Merima“,

jer je uspela, da svoje toaletne sapune plasira na našim glavnim centrima u finim, modernim i ukusnim kutijama, i kako sama roba, kao što rekosmo, kvalitativno konkuriše inozemskoj, to su naponi fabrike „Merima“ bili krunisani potpunim uspehom.

Uprava fabrična u svome izveštaju za 1929. godinu sama podvlači, da je opšta privredna depresija smetala, da se iskoristi ceo kapacitet fabrikacije; ali je posao u glavnome išao ipak preko cele godine vrlo dobro: proizvedeno je više nego u 1928. godini a više je robe plasirano, što se veoma lepo može razabrati iz donje tablice.

„Merima“ je osnovala u 1928. godini i svoje naročito odeljenje za proizvodnju kozmetičkih artikala, što je već u prvoj godini rodilo zadovoljavajuće rezultate. Ali se je u 1929. godini pokazala potreba proširenja i kompletiranja tog odeljenja, zbog čega su se u 1929. godini morale provesti veće i skupocene investicije. Podvlači se, da je i ovo odeljenje radilo punom snagom, te da kosmetički proizvodi polako ali stalno osvajaju svoj teren; naročito Beograd i Zagreb povećavaju potrošnju skupljih kozmetičkih sprava i po tome sudeći, biće uspesi u ovoj godini i u buduće još mnogo povoljniji.

Solidan i povoljan rezultat rada dokumentuje upoređenje bilansnih pozicija za poslednje godine, koje su i prve od pretvaranja „Merime“ u akcionarsko društvo. To upoređenje daje ovu sliku:

Aktiva	Račun izravnjanja.		
	1927.	1928.	1929.
	u hiljadama dinara		
Gotovina	81	237	234
Hartije od vrednosti	240	245	167
Dužnici	5.005	4.961	6.010
Nepokretnosti	4.773	3.400	3.277
Mašine	2.330	2.165	1.975
Alat i pribor	800	574	609
Fabrikacije:			
Sirovine	725	1.962	1.653
Materijal	320	277	300
Polufabrikati	1.383	2.249	2.018
Laboratorium	520	464	281
Kartonaža	909	686	625
Gotova roba	1.220	1.086	702
Kozmeticko odeljenje:			
Materijal	—	330	1.112
Gotova roba	—	—	141
Obaveze u stranoj valuti	764	193	124
Razne osobe	202	—	6
Pasiva			
Glavnica	10.000	10.000	10.000
Menice	3.891	4.250	5.159

Tekući računi	5.330	4.214	3.013
Razne osobe	—	176	—
Rezervni fondovi	20	44	114
Dobitci	80	176	600
Dubiozi:			
Otpisano	561	317	379
Naplaćeno	—	36	116
Zbir aktive	28.191	25.596	21.980

Račun dobitka i gubitka

Rashodi	1927.	1928.	1929.
Režiski troškovi i porez	1.599	1.962	2.780
Amortizacija	904	1.678	459
Dubiozi	697	387	379
Osnivački troškovi	25	—	—
Čista dobit	100	120	670
Prihodi			
Kursna razlika i drugo	1.458	1.761	1.299
Na robi	1.868	2.372	2.616
Hartija od vrednosti	—	14	45
Preнос dobitka iz ran. godina	—	—	176
Naplaćeni dubiozi	—	—	153
Zbir prihoda	3.327	4.148	4.290
Dividenda	—	—	6%

Sredstva, kojima radi preduzeće iznose u 1929. godini 18.88 miliona dinara, te su za 200 hiljada veća od 1928. godine. Ona se sastoje iz: glavnice 10 miliona, menica 5.16 miliona, tekući računi 3.017 miliona, rezervni fondovi 114 hiljada i dobitak 600 hiljada dinara. Iako je zbir ovih sredstava ostao skoro nepromenjen, ipak je izvršena velika i važna promena: tako je opala pozicija tekući računi od 5.33 miliona u 1927. godini na 3.01 milion, a pozicija menice povećala se je od 3.89 miliona na 5.16 miliona u 1929. godini. Ova je promena veoma važna: menice pretstavlja kredite Narodne banke a tek. računi kredite nekih privatnih novčanih zavoda i šestorice akcionara, koji su u međuvremenu bili isplaćeni. Fabrika je dakle otplaćivala svoje kredite kod privatnih lica i zavoda te se u sve većoj meri služila kreditom Narodne banke, što je svakako povoljnije i pre svega mnogo jeftinije.

Podelu svih tih sredstava „Merime“ pokazuju pozicije u aktivi. Dužnici su u porastu za jedan milion prema 1927. godini a za vrlo malo prema 1928. god. što dokazuje, da preduzeće nije sklono suviše velikome kreditiranju. Da se to kreditiranje vrši veoma rigorozno dokazuju dalje i otpisi na dubioze i relativno veoma visoka cifra naplaćenih dubioznih potraživanja. Nepokretnosti su bilansirane sa 3.27 miliona prema 4.77 miliona u 1927. godini, što znači radikalno otpisivanje: za tri godine 1.5 miliona ili 10% godišnje. Srazmerno manji otpis nalazimo kod mašina, čija je vrednost iskazana sa 1.97 prema 2.33 miliona u 1927. godini. (Ali je vrlo verovatno, da su u toku tih godina bile nabavljene nove mašine, što se iz tih podataka ne može videti). Sirovine i polufabrikati su u snažnom porastu, a gotova roba, koja se nalazi na lageru, iskazana je sa manjim iznosima no u 1927. godini. Ovi su lageri verovatno mnogo manji, ali su i procene njihove vrednosti izvršene možda i suviše nisko. Kosmetičko odeljenje bilansirano je sa 1.11 miliona dinara

U računu gubitka i dobitka pada u oči snažan porast prihoda od robe: od 1.86 miliona u 1927. godini ti su prihodi porasli na 2.61 miliona u 1929. godini, što znači porast od čitavih 40%. Ali su u porastu i režijski troškovi, koji su porasli za vreme poslednjih triju godina za čitavih 73% (od 1.59 miliona u 1927. godini na 2.78 miliona u 1929. godini). Otpisi u pojedinim godinama variraju: od 904 hiljada u 1927. god. oni su se povećali na 1.67 miliona u 1928. godini, a u 1929. god. iznose svega 459 hiljada dinara.

Čisti dobitak pokazuje kolosalan napredak. Od 100.000 din. u 1927. godini i 120.000 u 1928. god. povećan je u 1929.

godini na 670 hiljada dinara. U prvim dvema godinama preduzeće nije isplaćivalo nikakve dividende, već je postignuti dobitak prenela u rezerve ili na novi račun. Uspeh u 1929. godini međutim već dozvoljava i isplatu dividende, i zbog toga je uprava odlučila, da da akcionarima 6% dividendu (600.000 dinara), rezervnom fondu 67 hiljada a činovničkom pensionom fondu 3 hiljade dinara.

„Merima“ zaposluje preko 250 radnika.

U njezinom upravnom odboru nalaze se sledeća gospoda: Ilija P. Mihajlović kao predsednik, Rista Pantić kao potpredsednik a članovi su g. g.: Ljub. P. Mihajlović, Ilija Rankić, Stevan Nikolajević, Aks. P. Martić, Vaclav Kužel i Drag. Stamenković; u nadzornom odboru su g. g. Čeda Čović, Svet. Vučković i Milutin Budimović.

INDUSTRIJA GVOŽĐA d. d. — ZENICA

Naša industrija gvožđa i danas je još onde gde je bila pre rata. Zapravo uzeto nije ni na onoj visini jer današnja produkcija raznih vrsti gvožđa znatno je manja od produkcije pre rata. Već postojeća poduzeća nisu uspela da ju doteraju do predratne produkcije a nanovo osnovanih nema.

Poteškoće za podizanje naše industrije gvožđa dosta su velike. Mi imamo velike i odlične naslage železne rudače. Ali sa druge strane mi nemamo ugljena koji bi bio podesan za fabrikaciju koksa koji je potreban da se iz železne rudače dobije sirovo željezo. A dobijanje sirovog željeza putem elektriciteta nije još toliko te iziskuje znatne iznose.

Mi za sada dobivamo sirovo željezo samo u Varešu i neke manje količine kod Topuskog. Koks potreban za vareške visoke peći povlači se iz inozemstva a kako je transport komplikovan, troškovi su veoma znatni što naravno djeluje i na cenu.

Mi zapravo imamo samo tri poduzeća za preradu gvožđa. Zenicu i dva u Sloveniji: naime Kranjsku industrijsku družbu i željezaru Store kod Celja. Kranjska industrijska družba dobivala je pre rata sirovo željezo iz svojih visokih peći kod Servole. Interesantno je da kod Servola nije bilo ni ugljena ni željezne rudače. Ugljen se je dobivao iz Engleske a željezna rudača iz Grčke i severne Afrike. Kako je pomorski podvoz dosta jeftin, mogle su visoke peći u Servoli da uspešno rade. Danas industrija gvožđa u Sloveniji upućena je na uvoz sirovog željeza iz inozemstva.

Naša industrija gvožđa dobiće veći polet tek onda ako nam uspe da u samoj zemlji preradimo veće količine sirovog željeza. Željezne rudače imamo na pretek i kad se povoljno reši pitanje domaće proizvodnje potrebnog koksa onda će to značiti važnu emancipaciju od inostranstva.

Za podizanje industrije željeza potrebni su silni kapitali koje teško da može stvoriti sama naša privreda. Jer u tu svrhu potrebni iznosi prelaze i stotine miliona dinara.

U stvari podizanje naše industrije željeza u prvom redu onog dela, koji je u vezi sa ratnom industrijom konstantno dolazi u obzir Zenica. Dve slovenačke tvornice preblizu su granice da bi mogle služiti kao baza naše ratne industrije. Zenica leži u tom pogledu idealno, jer je gotovo jednako udaljena od svih naših granica. Nezgodno je, bar za sada, što ima samo uskotračnu željeznicu. Nu kako je u projektu normalna pruga Sarajevo—Zenica—Doboj koja bi se vezala na prugu Beograd—Doboj—Banjaluka—Split to pitanje ne bi predstavljalo velikih poteškoća.

Poslednjih godina prodirale su u javnost vesti o reorganizaciji Zenice u jedno veliko poduzeće za izradu gvožđa. Jedanput se to imalo izvršiti sa Škodom, drugi put sa Krupon, treći sa Francuzima. I u najnovije vreme pronose se vesti da su svi pripremni radovi oko podizanja jedne velike industrije željeza u Zenici već gotovi.

Industrija željeza u Zenici podignuta je kao privatno poduzeće još 1893. godine. Godine 1899. pretvorila se u akcio-

narsko društvo sa glavnicom od 2.6 miliona kruna. Odmah se je pristupilo i znatnom povećavanju produkcije proširenjem fabrike na mogućnost dvostrukog kapaciteta.

Željezara u Zenici ima tri Martinove peći te potpuni uređaj za izradu tračnica, željeza u šipkama kao i žicu. Tračnice izrađuje samo lakše, tako da smo za veliku potrebu naših državnih železnica upućeni na inozemstvo.

Produkcija je posljednjih godina u porastu. Prošle godine producirano je za 294.771 q. prema 271.871 q. u god. 1928. Međutim 1912. god. produkcija je iznosila 327.906 q.

Zašto produkcija nije dostigla svoju predratnu visinu kad je potrošnja u zemlji daleko veća nego što je bila prije rata? Uzroke treba potražiti u organizaciji željezne industrije Srednje Evrope. Naša carina na željezo, u prvom redu na šipkasto željezo koje Zenica najviše producira, nije tako znatna da bi osigurala domaćim poduzećima monopolni položaj pogotovu što je sirovo željezo kod nas radi pomanjkana koksa skuplje nego na strani. Posle rata naše tržište bilo je poplavljeno stranom robom tako da su domaća poduzeća tek kuburila.

Pred 2—3 godine došlo je do kartela srednjo-evropske industrije. U tom kartelu sudeluju i naša tri poduzeća. Kartel je imao u prvom redu zadaću da osigura visoke cene. U tom cilju rejonirana je produkcija prema tome koje poduzeće najbolje dolazi u obzir za izvesnu produkciju. Na koncu provedeno je i kontingentiranje. Naša poduzeća po tom kartelu imaju osiguran izvestan profit bez obzira koliko će da produciraju. Njima je dodeljeno da produciraju toliko, koliko odgovara potreba njihovog užeg okruženja. Najveći deo Jugoslavije određen je za inozemnu produkciju. I to tako da je istočna Jugoslavija potpala pod domenu Rešice a zapadna Jugoslavija pod srednjo-evropska poduzeća (Alpina Montan).

Djelovanje kartela nije se na Zenici toliko osetilo na visini produkcije koliko na profitu. Čisti dobitak je iznosio:

godine 1927. gubitak 39 hiljada dinara
godine 1928. dobitak 1 milion 105 hiljada
godine 1929. dobitak 2 miliona 302 hiljade.

Bilansa za tri poslednje godine ovako izgleda:

Aktiva	1929.	1928.	1927
Pokretnine i nekretnine	16.360	18.342	20.877
Zalihe	42.678	35.895	24.708
Blagajna	48	170	221
Dužnici	9.833	13.069	17.501
Efekt	346	94	94
Menice	1.179	5.212	3.570
Razno	628	681	511
Gubitak	—	—	39
Pasiva			
Dionička glavnica	1.250	1.250	1.250
Poverioci	62.388	66.150	61.134
Reserve	2.400	1.700	1.700
Valutarna rezerva	3.259	3.259	3.259
Dobitak	2.302	1.105	—
Ukupno	71.665	73.465	67.525

Upada u oči da dobitak iznosi 2 miliona 300 hiljada dinara a glavnica samo 1 milion dvesta pedeset hiljada. Po tome bi zarada iznosila oko 200%. Međutim stvar stoji malo drukčije. Zenica je imala pre rata glavnica od 5 miliona zlatnih kruna. To bi odgovaralo današnjim 55 miliona dinara. U tom slučaju rentabilitet bi iznosio samo 4%. Zenica je jedno od retkih poduzeća koje se nije poslužilo pravom valorizacije investicija. Jer u bilancu iskazana vrednost tek je deseti dio prave vrednosti. Valorizacijom mogla se je podignuti dionička glavnica i na 10 miliona dinara.

Vlastita sredstva iznašaju ukupno sa rezervom nešto ispod 7 miliona. Tuđa sredstva naprotiv preko 60 miliona. Razmera bi bila vanredno nepovoljna kad se ne bi imao u vidu

posebni položaj društva. Država je naime glavni akcioner i ona mu stavlja na raspolaganje glavni dio potrebnog kapitala. To se vidi i po tome, da premda su poverioci konstantno iskazani za preko 60 miliona dinara, tereti iznose prošle godine 764.000. To znači da poduzeće na svoje kredite plaća kamatu od tek nešto preko 1%. A kad bi plaćalo onoliko koliko plaćaju privatna poduzeća ne bi uopšte bilo čistog dobitka.

Interesantno je kako je podeljen dobitak od 2.3 miliona dinara. Reservnom fondu, tantijemama i u dobrotvorne svrhe odvojeno je 600.000 dinara. U ime dividende ima da se plati 187.500 dinara a jedan i po milion dinara ide pensionom fondu činovnika. Prema tome, penzioni fond dobiva osam puta više nego što dobivaju akcionari. Akcionari dobivaju 15% ili na 50 dinara nominale 7.5 dinara. To je na predratnu akciju od 200 zlatnih kruna ukamaćenje od 3 pro mile.

U upravnom odboru sedeli su do sada samo političari. Naravno od njih niko nije imao ni pojma o poduzeću i njegovom radu. Glavno je da se je primila tantijema, putni troškovi i slično.

OBLASNA ŠTEDIONICA — MARIBOR

Pitanje pretvaranja Oblasnih štedionica u Banske štedionice konačno je rešeno ovih dana. Već je potpisan pravilnik o radu tih štedionica i njihovo formalno pretvaranje u Banske štedionice uslediće u najkraće vreme: čim na ime ti pravilnici budu objavljeni. Budući da se ranije oblasti ne pokrивaju sa današnjim banovinama to se kod pojedinih Oblasnih štedionica neće moći izvršiti jednostavno pretvaranje u Bansku štedionicu. Kod nekih biće potrebno izvršiti i spajanje.

Tako i kod mariborske Oblasne štedionice. Obe oblasti, koje su ušle u sastav Dravske banovine imale su svoju Oblasnu štedionicu. A kako je potpuno isključeno, da bi jedna banovina mogla imati dve ili više Banskih štedionica, to će se morati sprovesti fuzija tih zavoda. Mariborska štedionica počela se je lepo razvijati. Mariborska oblast nije poput zagrebačke ili bačke oblasti pristupila osnivanju sasvim novog zavoda, nego je jedan već postojeći zavod pretvorila u Oblasnu štedionicu. Interesantno je da to nije bio zavod koji bi u Mariboru imao svoj posao, nego je to bio jedan zavod iz Celja. Štajerska štedionica u Celju bila je pretvorena u Oblasnu štedionicu. Usled toga morala je preneti svoju centralu u Maribor.

Kao Oblasna štedionica ona je počela raditi tek 1. februara prošle godine, dakle u vreme, kad je već bilo jasno, da je oblastima odzvonilo. Pa ipak ona pokazuje vanredno povoljan razvitak. Ulošci i poverioci Južno-štajerske štedionice iznosili su:

Krajem 1926. god. Din. 13,729.000
Krajem 1927. god. Din. 16.191.000
Krajem 1928. god. Din. 22.722.000.

Međutim ulošci i poverioci Oblasne štedionice iznosili su krajem 1929. preko 42 miliona. Skoro da imamo podvostručenje poverenih sredstava i to za kratko vreme od samo jedne godine.

Bilanca Oblasne štedionice u Mariboru za 1929. godinu izgledala je ovako (upoređenje sa ranijim bilancama Južnoštajerske štedionice nemoguće je, jer je bilanca sastavljena na drugom principu):

Aktiva	Dinara
Blagajna	729.161
Efekt	1,303.725
Dužnici tek. rač.	9,633.378
Zajmovi	31,500.547
Zaostale kamate	247.410
Pasiva	
Ulošci	23,345.645
Poverioci	18,977.927
Dobitak	326.946
Ukupna bilanca	43,500.344

Interesantna je podela na dužnike u tekućem računu i zajmove. Pretpostavljamo, da se pod zajmovima imaju podrazumevati oni iznosi, koji imaju utanačen rok, dočim se pod dužnike uzimaju oni iz redovnog konto-korentnog odnosa, gde rok otplate zajma nije preciziran. Pod zajmove sigurno se u najvećem delu nalaze komunalni i hipotekarni zajmovi. Jer ti su poslovi i onako glavno polje rada slovenačkih regulativnih štedionica. Kako se radi o hipotekarnim zajmovima možemo uzeti i činjenicu, da ima skoro četvrt miliona dinara zaostalih kamata, što se obično posebno vodi, dočim se kod ostalih kreditnih operacija jednostavno pripisuju dužnom iznosu.

Čisti dobitak iskazan je sa 326 hiljada dinara. Da je zavod imao mogućnost da i dalje samostalno posluje, mogao je vremenom da sakupi znatan fond.

Po pravilniku o Banskim štedionicama vidimo da je pobedila teza da se Banskim štedionicama ima omogućiti jači razvitak. U poslovanju nisu im nametnuta nikakva veća ograničenja. Pored uložaka za koja jamči Banovina predviđeno je da će se kod Banskih štedionica koncentrirati i banki i opštinski fondovi a isto tako i pupilarni depoziti. Na taj način jedan dio sredstava, koji se je morao deponirati kod Državne hipotekarne banke, biće u buduće koncentriran kod Banskih štedionica. U krajevima u kojima ovi položaji igraju veću ulogu, sakupiće se kod Banskih štedionica vremenom znatni iznosi.

Banska štedionica Dravske banovine već će na početku svog rada biti jedan zavod većih dimenzija. Bilanca ljubljanske i mariborske oblasti skupa daju iznos od skoro 160 miliona dinara. Samih uložaka na knjižice biće preko 90 miliona dinara a zajedno sa poveriocima skoro 150 miliona dinara.

Za sada imaju samo tri Banovine svoje Banske štedionice. Verovatno da će u dogledno vreme i ostale Banovine dobiti svoje štedionice. Ali jedno je sigurno, naime da će štedionica Dravske banovine imati najveće šanse za jak razvitak, pošto je institucija javno-pravnih novčanih zavoda u Sloveniji najbolje razvijena.

Javno-pravne novčane ustanove Slovenije imaju uložaka za preko milijardu dinara. Godišnji porast tih uložaka veoma je znatan. Obzirom na garanciju banovine jasno je, da će Banskim štedionicama uspjeti da sakupi više uložaka nego što su to bile u stanju Oblasne štedionice.

Obzirom na dejstvo da je u Sloveniji u većoj meri nego u drugim krajevima dana mogućnost plasiranja papira sa stalnim ukamaćenjem, verovatno će štedionici Dravske banovine uspjeti da kasnije plasira i znatne iznose svojih komunalnih i hipotekarnih založnica.

GRADSKA ŠTEDIONICA — SPLIT.

Ovih dana obaviće se u Splitu svečano otvaranje dveju novih zgrada za osnovne škole koje je opština Splita podigla iz zajma, dobivenog od Državne hipotekarne banke. Stručnjaci kažu da su to dve najbolje i najmodernije osnovne škole naše države.

U projektu je bilo da se sagrade tri takove zgrade i Državna hipotekarna banka dala je zajam koji je bio dostatan za sve tri zgrade. Međutim od izgradnje treće zgrade, one na Bačvicama, moralo se je odustati jer pet miliona dinara, koliko je imala koštati, moralo se je upotrebiti za druge, hitnije potrebe, koje nisu dozvoljavale ni najmanju odgodu.

Ta druga strana bila je Gradska štedionica. Osnovana godine 1919., razvijala se je veoma povoljno. Nu kod naglog razvitka mogu se praviti i krupne pogreške. Pored znatnog sudjelovanja kod osnivanja i vođenja poduzeća, koja ne spadaju u delokrug jednog novčanog zavoda kao tiskare, pekarnice, mlinovi i fabrike leda, splitska Gradska štedionica imala je tu nezgodu da je znatan dio poverenih sredstava plasirala u pozajmicu opštini grada Splita. I kad je pred godinu dana izbila izvesna nekorektnost generalnog direktora, koju je on međutim

platio svojim mestom, nastala je nervoza među ulagačima. A kako je u ono vreme na Primorju postojalo i izvesno nepoverenje u dinar, to je dizanje uložaka uzelo i veći obim. Kako likvidnih angažmana koje bi se moglo realizirati nije bilo ili bar ne u dovoljnoj meri, nije preostalo drugo nego da opština prepusti Gradskoj štedionici jedan dio zajma kojeg je ona dobila od Državne hipotekarne banke. Tako je razduženje opštine Splita napram Gradske štedionice usledilo na teret treće osnovne škole.

Ovaj primer Splita jasno pokazuje kako nije zgodno ako pojedini gradovi, koji imaju vlastitu Gradska štedionica, misle da kod iste mogu uzeti neograničene kredite i gotovo za sebe konfiscirati sve uloške. A i od zakonodavca, kao nadzorne vlasti nad opštinama, bilo bi potrebno, da čim pre donese jedan regulativ za gradske i opštinske štedionice, u kojemu bi bilo tačno određeno do koje mere mogu pojedine opštine absorbirati uloške i druga poverena sredstva svojih opština. Jer da splitska opština nije već imala odobreni kredit kod Državne hipotekarne banke, bog zna kako bi se bila izvukla i sama Gradska štedionica.

Gotovo bi rekli da je dobro što je kriza u splitskoj Gradskoj štedionici bila postala tako akutna da joj se je morala žrtvovati i jedna osnovna škola. Jer i mere za sanaciju bile su radikalne. Na čelo zavoda došao je čovek koji je u svojoj dugoj bankovnoj praksi dovoljno pokazao opreza i nastojanja da iz bankovnog posla eliminiira sve transakcije koje u to ne spadaju. Dug opštine prema Gradskoj štedionici znatno je reduciran, a prošlost biće dobra nauka i imaće se jakosti da se odupre eventualnim budućim sličnim greškama.

Eliminirana su prodajom ili davanjem u zakup sva ona poduzeća, koja ne spadaju u delokrug jednog komunalnog zavoda. A splitska Gradska štedionica u tom pogledu bila je išla tako daleko, da je odmah posle rata bila osnovala i Odio za trgovanje manufakturom na veliko.

Energične mere oko reorganizacije Gradske štedionice već su i pokazale svoj rezultat. Ulošci krajem marta ove godine iznosili su 24.3 miliona prema 22.2 koncem prošle godine. A i dalje su u konstantnom porastu.

Bilanca za 4 poslednje godine pruža sledeću sliku:

Aktiva	1929.	1928.	1927.	1926.
Blagajna	139	532	693	741
Menice	1.228	1.069	1.129	1.060
Devize	130	3	10	134
Efektivi	787	778	778	537
Lombard	—	15	79	98
Dužnici	25.204	32.468	30.432	27.586
Imobilija	2.124	2.968	3.208	1.555
Pasiva				
Ulošci	22.236	25.818	31.615	25.303
Rezerva	1.455	1.414	1.224	1.118
Poverioci	4.768	9.447	2.173	4.020
Reeskont	890	927	920	956
Dobitak	209	119	110	105
Ukupno	29.618	37.843	36.356	31.738

Do 1927. godine ulošci konstantno rastu. Koncem 1928. godine vidimo znatno opadanje, pogotovu uložaka na knjižice. Uzrok treba potražiti u ondašnjim desolatnim političkim prilikama.

Opadanje uložaka i poverioca u prošloj godini treba potražiti u aferi koja je bila izbila sa bivšim gen. direktorom. Danas kad je sve sanirano vidimo kako ulošci ponovno rastu.

Gradska štedionica u Splitu osnovana je 1919. god. Opština je dala kao stalan udio-fond iznos od Din. 25.000. Komunalne štedionice u Dalmaciji pre rata nisu bile razvijene. Imale su takovu instituciju samo tri manje opštine: Benkovac, Drniš i Obrovac. Danas je stvar sasvim druga. Pored Splita imaju opštinsku štedionicu Dubrovnik i Šibenik te neka manja mesta. Komunalne štedionice posle Slovenije danas su u Dalmaciji najrasprostranjenije.

BAČKO-POTISKA KREDITNA BANKA D. D., STARI BEČEJ.

U našem domaćem bankarstvu imamo jedan špicijalitet, na kome bi nam se upravo moglo zavideti: u svim našim malim i mnogobrojnim provincijskim varošima postoji jedan veliki niz novčanih zavoda, tipično lokalnog karaktera, koji imaju to preimućstvo, da su neverovatno dobro fundirani i vešto vođeni, tako, da se nalaze u zdravijoj i povoljnijoj koži no mnogi veći i veliki novčani zavodi naših privrednih centara. Ne bi nam bilo moguće poimence nabrajati te banke, a da ne spomenemo odmah kod početka već i Bačko-potisku kreditnu banku u St. Bečeju, koja pretstavlja upravo tip jednog malog ali vrlo dobro fundiranog novčanog zavoda.

Osnovana 1908. godine, sa glavnicom od 1.3 miliona kruna, Bačko-potiska kreditna banka je upravo tek u 1922. godini, prilikom fuzije sa još dva druga preduzeća postavila temelj svome današnjem stanju. 1921. godine odlučeno je povišenje glavnice i pretvaranje u dinare, što je izvršeno na sledeći način: stare akcije, naime 6500 komada à 200 kruna, žigosane su na vrednost od nominale 100 dinara, što je izvršeno upotrebom rezervnog fonda a 10.375 komada akcija od nominale 100 dinara plasirano je kao nova emisija. Prilikom fuzije sa dva druga preduzeća povišena je glavnica na 3 miliona dinara izdavanjem novih 15 hiljada komada à 100 dinara. Kako je uprava ovlašćena, da povisi glavnicu na 5 miliona dinara i kako to nije učinjeno usled „nepovoljnih privrednih prilika“, to je uprava u 1928. godini tražila odobrenje glavne skupštine, da se može preostatak od 5000 akcija prodati, ali ne ispod nominalne vrednosti. Istovremeno traženo je i povišenje glavnice na 10 miliona dinara.

Ako se pogledaju niže izloženi podatci o kretanju glavnih bilansnih pozicija za vreme poslednjih godina, primetiće se ogroman napredak. Banka se nalazi u kolosalnom poletu, za nju ne postoji opadanje uložaka, kao što to vidimo kod većine zavoda, za nju ne postoji privredna kriza i ako uprava u svom poslednjem izveštaju naglašuje, da privredne prilike nisu bile najpovoljnije za znatnije proširenje bančinog poslovanja, već da se moralo pri odobravanju kredita postupiti vrlo obazrivo, da bi se likvidnost bančinih potraživanja održala netaknuta.

Evo upoređenje bilansnih pozicija za poslednje godine:

Račun izravnjanja.

Aktiva	1927.	1928.	1929.
	u hiljadama dinara		
Blagajna	351	517	494
Tekući računi	1.697	2.565	3.649
Hipotekarni zajmovi i obv.	426	393	412
Hartije od vrednosti	834	884	934
Hartije od vredn. rez. fonda	121	77	104
Inventar	32	32	82
Zgrade	127	550	550
Menice	12.265	20.521	22.478
Fabrika metalnih proizvoda	525	493	464
Fabrika cipela	52	—	—
Ostave	9.537	13.204	17.712
Pasiva			
Glavnica	3.0000	4.500	4.500
Rezervni fond	514	1.199	1.256
Pensionirni fond	216	314	368
Ulozi na štednju	13.893	16.732	16.871
Reeskont	702	1.321	4.702
Tekući računi	377	1.250	467
Tranzitorne pozicije	165	179	204

Ostavljači ostava	9.537	13.204	17.712
Čista dobit	518	536	800
Zbir pasive	28.971	39.238	46.882

Račun gubitka i dobitka.

Rashodi	1927.	1928.	1929.
	u hiljadama dinara		
Plate	486	404	287
Poreza i troškovi	199	229	332
Kamata	1.002	1.080	1.446
Otpisi	153	—	—
Čista dobit	518	536	800
Prihodi			
Kamata	1.265	1.758	2.086
Provizije	1.086	448	660
Prenos dobiti	8	13	26
Kamata na vredn. papire	—	29	42
Prihod od nekretnina	—	—	50
Zbir prihoda	2.359	2.249	2.866

Rezultati tog upoređivanja su interesantni. Prema 1927. godini porasla su sopstvena sredstva od 3.73 miliona na 6.12 miliona (rezerve iznose skoro 50% glavnice), što znači povećanje od 64%. Strana sredstva, naime ulozi na štednju, tekući računi i reeskont porasli su od 14.97 miliona na 22.04 miliona, odnosno za 46%. Naročito veliki porast pokazuju ulozi na štednju između 1927. i 1928. godine za 3 miliona, dok su u 1929. porasli za 140 hiljada. U svom izveštaju uprava bančina podvlači, da treba uzeti u obzir, da je u toku prošle godine isplaćeno bivšoj Bačkoj oblasti 720 hiljada dinara uloga, a samoupravnim telima i vodnim zadrugama oko 3 miliona te bi dakle priraštaj privatnih uloga iznosio preko 3.5 miliona dinara, da banka nije imala ovih isplata. Naročito snažno povećanje pokazuje reeskont, koji je od 1927. god. od 702 hiljade povećan u 1929. god. na 4.7 miliona dinara. Paralelno sa povećanjem sredstava bančinih povećani su i zajmovi. Pre svega oni na menice, koji su porasli od 12.26 miliona (u 1927.) na 22.47 miliona u 1929. godini, što znači povećanje za 83%; kod tekućih računa povećanje iznosi 115% odnosno od 1.69 miliona na 3.65 miliona dinara.

Iskazana dobit iznosi u 1929. god. 800 hiljada, a u ranijim godinama 518 i 538 hiljada. Mi smo ubeđeni, da bi bila mnogo veća, da ne postoji i kod ove banke jedna ahilejeva peta: to su preostaci ranijih godina u vidu dveju fabrika: za metalne proizvode i fabrika za cipele, koje se nalaze od 1927. godine u likvidaciji. Vrednost ovih fabrika iskazuje se u bilansi za 1929. godinu sa 464 hiljade dinara. Pohvalno je, što uprava ove dve fabrike u svome izveštaju ne prećuti — kao što se to inače češće dešava — nego otvoreno kaže, da alat i mašinerije nisu mogle biti unovčene, te da je prodato samo nešto malo robe za 29 hiljada dinara. Pošto nema izgleda, da će se mašinerije skoro moći prodati, a vrednost im svakim danom opada, to se molila glavna skupština za ovlašćenje, da se dotira u ovoj godini rezervni fond za pokriće gubitka industrijskih preduzeća u likvidaciji, umesto redovni rezervni fond.

Izgleda, da je ovo pitanje već skoro rešeno i da će za godinu dve potpuno nestati. Tako će biti i bolje.

Upravni odbor sastoji se od g. g.: Dr. Vlahović Ivan, Kačanski Stevan, Pavlović Stojan, Vujić Veljko, Dr. Vlahović Miloš, Gerber Nandor, Glavaški Milan, Dajč Maksa, Dr. Debeljački Đorđe, Dunderski Bogdan, Dr. Dunderski Gedeon, Žoter Andor, Prota Katić Miloš, Petranji Franja, Popović Vojin, Stepanov Jovan, Horvacki Gliša.

Nadzorni odbor: Dr. Popović Milan, Ginder Josif, Dr. Lazić Jovan, Dr. Nađ Aleksandar, Smik Julije.

Oblastna hranilnica mariborske oblasti - Maribor

Aktiva **Račun bilance na dan 31. decembra 1929. god.** **Pasiva**

Blagajna	729.161	34	Ulozi	23,345.645	45
Vrednosni papiri	1,303.725	—	Poverioci	18,977.927	—
Dužnici u tek. rač.	9,633.378	46	Razni tekući računi	121.369	35
Zajmovi	31,500.547	40	Pretplaćene kamate	269.028	02
Zaostale kamate	247.410	05	Prehodne stavke	459.428	07
Predujmovi	17.000	—	Dobitak	326.946	96
Inventar	69.122	60			
	43,500.344	85		43,500.344	85

Gubitak **Račun gubitka i dobitka na dan 31. dec. 1929. god.** **Dobitak**

Upravni troškovi	468.135	52	Kamate	3,034.789	22
Kamate	2,214.339	41	Zaostale kamate	247.410	05
Pretplaćene kamate	269.028	02	Upravni dodatci	91.106	62
Otpis inventara	2.464	—			
Rentnina	92.391	98			
Dobitak	326.946	96			
	3,373.305	89		3,373.305	89

Industrija gvoždja d. d. - Zenica

Aktiva **Račun izravnjanja na dan 31. decembra 1929. god.** **Pasiva**

Nekretnine i pokretne:			Dionička glavnica	1,250.000	—
Zemljišni posed	759.231	90	Rezervni fond	2,400.000	—
Stanbene zgrade	1,147.510	—	Rezerva za pokriće valutne štete	3,259.475	—
Fabrične zgrade i uređaj	6,261.349	—	Dividenda neisplaćena	8.955	—
Strojevi	3,082.692	—	Verovnici	62,388.861	—
Valjci i kokili	3,674.184	—	Dobitak :		
Zalihe materijala i fabrikata:			dobitak u 1929. g.	2,302.967	81
Gorivi, gradjev. i pom. materijal	6,152.918	20	prenos dobitka iz 1928. g.	65.630	40
Sirovine	12,030.719	60			
Polufabrikati	4,006.965	—			
Gotovi fabrikati	20,487.688	—			
Gotovina u blagajni	48.651	07			
Efeki	346.609	60			
Dužnici	9,833.901	44			
Menice u portfelju	1,179.048	40			
Zaliha robe u konzumu	628.418	—			
	71,675.889	21		71,675.889	21

Rashodi **Račun gubitka i dobitka na dan 31. dec. 1929 god.** **Prihodi**

Amortizacija	1,325.728	—	Prenos iz 1928. god.	65.630	40
Generalna režija	629.250	—	Bruto prihod fabrike	7,225.330	01
Porezi i takse	2,203.358	09			
Kamate	764.026	11			
Prenos dobitka iz god. 1928.	65.630	40			
Dobitak u 1929. god.	2,302.967	81			
	7,290.960	41		7,290.960	41